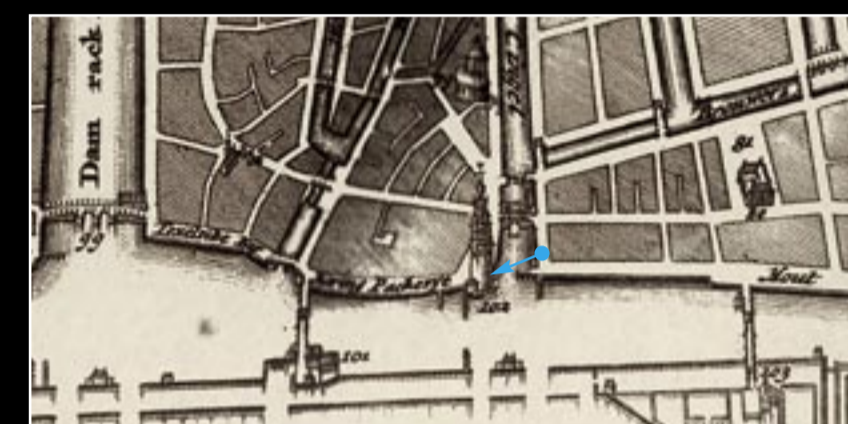

ROB KATTENBURG

Gravure uit Casparus Commelin's beschrijving van Amsterdam, uitg. 1726

Gezichtspunt van de schilder.

Novissima Amstelodami Tabula per P. Mortier Amsterdam 1692

Ets Reinier Nooms, alias Zeeman (Amsterdam 1623 of 1624 - 1664)

Dutch Old Master Marine Paintings, Drawings & Prints

JACOBUS STORCK

(1641 Amsterdam – ca. 1688)

De Haringpakkerstoren in Amsterdam met ingebouwd uurwerk

Olieverf op paneel, 62 x 50 cm
Gesigneerd en gedateerd 'J. Storck Ao 1684

Herkomst:
Jérôme Bonaparte, broer van Napoleon I, koning van Westfalen (1784-1860)
Hertog August van Saksen-Gotha-Altenburg (1818-1881)
Hertog Ernst II van Saksen-Coburg-Gotha (1818-1893)
Herzogliches Museum Gotha.

Literatuur:
Katalog der Herzoglichen Gemäldegalerie, Gotha, 1890, nr. 205.
Nagler Künstlerlexikon, Deel XVII, pag. 421.
Würzbach, Niederländisches Künstlerlexikon, Deel II, pag. 667.
Thieme-Becker, Allgemeines Künstlerlexikon, Deel XXXII, pag. 121

Een ongewoon schilderij

In de zeventiende eeuwse schilderkunst neemt dit schilderij een wel heel bijzondere plaats in! Het is een havengezicht met in het midden een toren met in plaats van een geschilderde wijzerplaat een ingebouwd uurwerk. Uit de negentiende eeuw zijn dergelijke schilderijen ons bekend. Meestal bestaat de voorstelling uit een romantisch landschapje met een kerktoren waarin een klok is aangebracht. Deze curieuze schilderijen waren toen erg populair. Uit de zeventiende eeuw zijn daarentegen slechts enkele exemplaren bekend van een schilderij in combinatie met een uurwerk. Het vervaardigen van een dergelijk schilderij was een tijdrovend en technisch moeilijk uit te voeren werk en dus zeer

kostbaar. In elk geval te duur voor de meeste verzamelaars. Een ongetwijfeld gefortuneerde Amsterdamse opdrachtgever, misschien een haringkoopman, moet de bekende stadsschilder Jacobus Storck bezocht hebben met het verzoek een schilderij van de Haringpakkerstoren te maken in combinatie met een uurwerk, een zeer ongewone opdracht die door de kunstenaar geaccepteerd werd, waarschijnlijk vanwege het aantrekkelijke honorarium dat hem in het vooruitzicht werd gesteld. We mogen aannemen dat de schilder de opdracht tot volle tevredenheid heeft uitgevoerd, gezien het feit dat het kunstwerk de eeuwen vrijwel ongeschonden heeft overleefd.

Opzienbarende ontdekking!

De restauratie van het schilderij bestond uit het verwijderen van de oude vernislagen en bood ons tevens de gelegenheid het schilderij aan een nader onderzoek te onderwerpen. Op de eerste plaats kwam onomstotelijk vast te staan dat het uurwerk in de zeventiende eeuw is ingebouwd en het dus geen latere 'verbouwing' betrof. In verband met de afmetingen van het in te bouwen uurwerk, schilderde Jacobus Storck de toren namelijk iets breder dan op grond van de onderlinge verhoudingen zou moeten! De klokkenrestaurator stelde op zijn beurt vast dat het uurwerk uit de zeventiende eeuw stamt met latere toevoegingen en na een grondige schoonmaak is het uurwerk weer teruggebracht in originele staat. De grootste verrassing bracht de lijst. Het paneel zat in een gesneden, vergulde houten achttiende eeuwse lijst. Na verwijdering van deze lijst kwam de originele laat zeventiende eeuwse ebbenhouten lijst te voorschijn, die bovendien puntgaaf was.

< Storck met de vergulde 18e eeuwse lijst.

Storck met de originele ebbenlijst en kast >

Na het verwijderen van de vergulde lijst, wachtte ons een verrassing! De originele lijst uit 1694 kwam tevoorschijn. De vergulde lijst was over de originele lijst gemonteerd omdat men zwarte lijsten niet meer vond passen in een 18e eeuwse interieur.

Deze legendarische toren werd in 1829 afgebroken maar zal binnen enkele jaren worden herbouwd!

Een belangrijk en zeldzaam schilderij door Jacobus Storck in samenwerking met een zeventiende eeuwse klokkenmaker

Uit de collectie van Jerome Bonaparte, Koning van Westfalen

De Haringpakkerstoren

De toren maakte oorspronkelijk deel uit van de middeleeuwse stadswall en heette in die tijd Heilig Kruisstoren. Toen de muren geen functie meer hadden en gesloopt werden bleef de toren staan en onderging een facelift door de beroemde stadsbouwmeester Hendrick de Keyser. De toren kreeg vier klokken en een windvaan in de vorm van een vergulde haring. In de toren, die helaas werd afgebroken in 1829, hadden de haringpakkers en keurmeesters hun bedrijf, terwijl het ook als vergaderruimte diende voor de loodsen. Links van de Haringpakkerstoren is de Nieuwe Stadsherberg zichtbaar en de schilder kijkt vanaf de hoek Singel-Droogbak ter hoogte van het zogenaamde Spaanse Huis. In de Nieuwe Stadsherberg, gesloopt ten behoeve van de bouw van het Centraal Station, konden reizigers overnachten die 's avonds na het sluiten van de bommen de stad niet meer inkonden.

Herbouw van de karakteristieke toren is al verschillende malen overwogen, maar in 2006 besloot Stadsherstel Amsterdam NV om het monument weer in zijn oude glorie te doen herrijzen. Gelukkig bestaan er precieze bouwtekeningen die de stadsbouwmeester Abraham van der Hart in 1807 en 1813 maakte, zodat de 'nieuwe' Haringpakkerstoren een exacte kopie wordt van zijn voorganger. Hiermee krijgt Amsterdam een belangrijk stuk architectuur terug en wordt het stadsgezicht aanzienlijk verfraaid.

Uit Koninklijk bezit

Wie het schilderij in de eerste honderd jaar in zijn bezit heeft gehad is nog onbekend, maar in de roerige jaren tijdens het bewind van Keizer Napoleon komt het schilderij in het bezit van zijn broer, Jérôme Bonaparte, Koning van Westfalen (1784-1810). Hij resideerde in Kassel in het slot Wilhelmshöhe waar hij ook zijn kunstverzameling had ondergebracht. Na de dood van de koning, hij stierf overigens in Parijs, krijgt het schilderij opnieuw een voorname eigenaar, hertog August van Saksen-Gotha-Altenburg en na hem hertog Ernst II van Saksen-Coburg-Gotha. In de eerste helft van de twintigste eeuw maakt het meesterwerk van Jacobus Storck deel uit van de collectie van het Herzogliches Museum Gotha en is het nu na enkele eeuwen weg geweest te zijn weer terug in het land van herkomst!

< Portret Jerome Bonaparte, Koning van Westfalen (1784-1870)

H.P. Schouten (1747-1822) links Nieuwe Stadsherberg en rechts de Haringpakkerstoren (onder)

Artikel uit *Vrienden uit de Amsterdamse binnenstad*. Computertekeningen van architect Paul van Well >

Herbouw van de Haringpakkerstoren

Stadsherstel Amsterdam NV gaat de Haringpakkerstoren herbouwen. Vanwege het 50-jarige bestaan van Stadsherstel in 2006 wil de restaurerende instelling de stad een spectaculair cadeau aanbieden: de herbouw van één van de twee in 1829 gesloopte torens van Hendrick de Keijser. Hiermee krijgt Amsterdam een belangrijk stuk architectuur terug en wordt het stadsgezicht aanzienlijk verfraaid. Op 25 augustus j.l. werd door Stadsherstel een **bouwaanvraag ingediend**.

Huidige situatie aan de Prins Hendrikkade, gezien vanaf de overzijde van het Singel

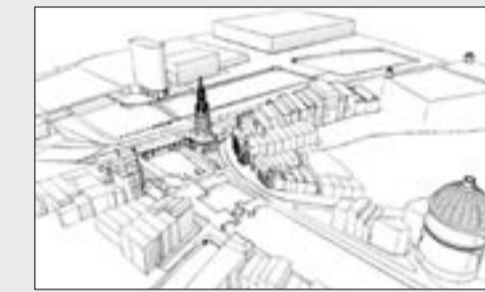
Prent uit de Atlas van Fouquet (winterse impressie met de Haringpakkerstoren, gezien vanaf de overzijde van het Singel)

Met de bouw van de Haringpakkerstoren zal ook het gebied daaromheen volgens Stadsherstel een impuls krijgen. De toren vormt een stedenbouwkundige schakel tussen de weer florerende Haarlemmerbuurt en de momenteel nog kwetsbare kop van de Nieuwendijk. Op de begane grond wordt een grand-café met terras gevestigd en de herinrichting van de openbare ruimte zal het desolate gebied omvormen tot een aangename verblijfsruimte, waardoor een aaneengesloten stukje stad ontstaat. Dankzij de gedetailleerde opmetingstekeningen van Abraham van der Hart uit 1807 en 1813 kan het uiterlijk van de Haringpakkerstoren en de omliggende huisjes tot in detail teruggebracht worden. Architect Paul van Well heeft op basis van deze tekeningen een herbouwplan gemaakt. De onderkant van de toren wil men opbouwen met behulp van moderne technieken, maar de sierlijke torenspits, die Hendrick de Keijser in de 17e eeuw aan het middeleeuwse bolwerk toevoegde, zal op ambachtelijke wijze worden vervaardigd door een zogenaamde 'leerlingenbouwplaats'. Om een bijdrage te leveren aan de instandhouding van het restauratievak zal het ingewikkelde werkstuk van met lood omkleed hout aan de voet van de toren worden gemaakt door ambachtslieden in opleiding. Hun werkzaamheden zullen voor het publiek te volgen zijn, net als bij de bouw van het VOC-schip De Batavia in Lelystad. De herbouw wordt geheel gefinancierd door Stadsherstel – de kosten worden terugverdiend uit de exploitatie.

Herbouwplannen bestaan al jaren

Al vele jaren bestaat in Amsterdam de wens om de twee in 1829 gesloopte torens van Hendrick de Keijser, de Jan Roodenpoortstoren en de Haringpakkerstoren, te herbouwen. Twee keer eerder, in 1961 en 1975, liepen plannen voor de herbouw van de Jan Roodenpoortstoren op niets uit. In 1998 suggereerde Paul van Well om de Haringpakkerstoren te herbouwen: "Want pas in de context van de toren komt alles weer op zijn plaats: de stedenbouwkundig-historische 'setting' zowel als de sociale bestemming. Het oude IJ-front krijgt zijn markering ten opzichte van het nieuwere Stationseiland en brengt de gevelwand van de Prins Hendrikkade in zijn originele verband terug. Tussen de toren en de gevelwand krijgt de straat weer haar natuurlijk verloop aan de rooilijn. In de luwte van de toren wordt het autosnelverkeer op afstand gehouden. Door de toren krijgt de plek weer schaal en beschutting en wordt stedelijk woonbaar. De voetganger vindt verblijf en het straatleven een nest om weer op te bloeien. Het attractieve gezichtsveld vanuit het station, de ligging in de looproute en de positionering naar de zon en aan het water zijn de sterke factoren, waarvan dan pas geprofiteerd kan worden."

De Jan Roodenpoortstoren op de Torensluis en de Haringpakkerstoren aan het Singel op de hoek met de Prins Hendrikkade zijn in 1829 gesloopt. Bij de Jan Roodenpoortstoren moest een rotte stijl worden vervangen, maar de stad – aan het begin van de 19e eeuw zo arm als een kerkrat – had daar geen geld voor. Toen in verband met de aanleg van de Wester- en de Oosterdoekdijk ook de kades langs het Open Havenfront werden verhoogd, moest tevens de Haringpakkerstoren worden gesloopt. Men vond de kosten om de bouwvallige toren aan het nieuwe dijkslichaam aan te passen te hoog. De toenmalige stadsbouwmeester Abraham van der Hart (1747-1820) heeft beide torens voor de sloop nauwkeurig laten opmeten.

Impressie vanuit de lucht, vanuit het zuiden

Impressie vanuit de lucht, vanuit het noorden

Impressie vanaf straatniveau, vanaf het Singel

Impressie vanaf straatniveau, vanaf de Prins Hendrikkade